

*Лісовська Н.В., аспірантка
кафедри фінансів,
Київський національний
торговельно-економічний університет*

ДІЮЧА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто питання законодавчого поля щодо регулювання лізингової діяльності в Україні. Проведено комплексне дослідження загального та спеціального законодавства, зокрема описано правовий та податковий аспект.

В статье рассмотрено вопросы законодательного поля касательно регулирования лизинговой деятельности в Украине. Проведено комплексное исследование общего и специального законодательства, в частности описаны правовой и налоговый аспекты.

The legal issues in respect of leasing activity in Ukraine are reviewed in this article. A complex research of general and special legislation is made and especially the legal and taxation aspects are described in it.

Формування ринкових відносин не можливе без втручання держави. Але головним є те, щоб застосування державних важелів управління не вийшло за межі «розумного», коли розвиток ринкових процесів гальмується, а ефективність держуправління уже не прослідковується.

Державне регулювання передбачає використання різних методів, основним з яких є законодавчо-нормативний. Що стосується ринку лізингових послуг, то правове регулювання, яке має місце в Україні, не враховує потреб та не використовує можливостей вітчизняного ринку лізингу.

Різні аспекти регулювання лізингової діяльності висвітлювали в своїх працях В. Бойко, С. Брус, Н. Внукова, В. Газман, В. Горемикін, Є. Кабатова, С. Кисіль, А. Левкович, О. Ольховиков, Л. Прилуцький, Л. Снігір, Ю. Сосюрко, Г. Холодний. Ретельне вивчення робіт зазначених науковців дозволяє констатувати, що на сьогоднішній день відсутній єдиний підхід до визначення сутності державного регулювання лізингової діяльності, а також спільна думка щодо оцінки діючої законодавчої бази з регулювання лізингової діяльності.

До державних суб'єктів, що здійснюють регулювання ринку лізингових послуг, законодавство України відносить Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України та Національний банк України (щодо лізингових операцій, які надають банківські установи).

Правову базу, за допомогою якої здійснюється державне регулювання лізингової діяльності в Україні, формують наступні законодавчі акти:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV (визначає загальні правові ознаки лізингових операцій та положення, пов'язані з договором та предметом договору);

2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (визначає загальні правові ознаки лізингових операцій та особливості регулювання лізингової діяльності);

3. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР (спеціальний закон, що визначає правові й економічні засади фінансового лізингу);

4. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III (визначає лізинг у списку фінансових послуг та зазначає, що його регулювання здійснює відповідний уповноважений орган);

5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III (визначає лізинг в переліку банківських операцій);

6. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР (визначає правила та особливості оподаткування лізингової діяльності);

7. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР (визначає правила оподаткування лізингової діяльності);

8. Закон України «Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг» від 11.01.2006 р. № 3301-IV;

9. Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг від 28.05.1988 р. (положення цієї Конвенції застосовуються, коли має місце міжнародний лізинг).

До основних підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють вітчизняну лізингову діяльність, належать:

1. Положення про надання окремих фінансових послуг юридичними особами-суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 22.01.2004 р № 21;

2. Положення про державний реєстр фінансових установ, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.08.2003 р № 41;

3. Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами, затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 05.07.2003 р № 25;

4. Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів і ліцензій на виконання окремих операцій, затверджене постановою Національного банку України від 17.07.2001 р. № 275;

5. Інструкція про порядок здійснення контролю та отримання ліцензій за експортними, імпорнтними та лізинговими операціями, затверджена постановою Національного банку України від 24.03.1999 р. № 136.

Однією з основних проблем державного регулювання лізингової діяльності в Україні є те, що вітчизняне законодавство містить низку суперечливих та неузгоджених між собою положень щодо організації та здійснення лізингових операцій. За результатами дослідження слід відзначити, що деякі питання лізингу недостатньо уточнені або взагалі не визначені.

Українським законодавством передбачено два види лізингу: фінансовий та оперативний [2]. Основними відмінностями оперативного та фінансового лізингу є те, що при оперативному лізингу заборонений сублізинг [2] та не встановлено жодних обмежень щодо термінів користування предметом лізингу, в той час як при фінансовому лізингу термін користування майном не може бути меншим одного року [3].

Чинне законодавство України практично не містить жодних регуляторних обмежень щодо оперативного лізингу. Більше того, спеціального закону про оперативний лізинг на сьогодні взагалі не існує, тому останній регулюється положеннями Цивільного та Господарського кодексів, якими визначені загальні правові ознаки лізингу, а також правовими нормами Закону «Про оподаткування прибутку підприємств», де визначено поняття оперативного лізингу. Параграфом 5 Господарського кодексу України визначені загальні питання оренди майна та лізингу. Зокрема положеннями глави 58 Цивільного кодексу визначені загальні ознаки договору найму (оренди), різновидом якого визначено лізинг. Положеннями статей 806-809 Цивільного кодексу визначені суть лізингової операції, організаційно-правові норми здійснення останньої. Крім того уточнено, що може, а що ні, виступати предметом лізингу, також зазначено відповідальність продавця предмета лізингу[1]. Таким чином оскільки договір лізингу є різновидом договору оренди, з цього випливає застосування загальних положень про найм (оренду) до договорів лізингу з урахуванням спеціальних вимог, встановлених спеціальним законодавством, а саме Законом «Про фінансовий лізинг».

Дещо особливий підхід до поняття фінансового лізингу сформульований податковим законодавством. Лізинг визначається як фінансовий у випадку, якщо договір містить наступні умови [6]:

- предмет лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менше 75 % його первинної вартості, а орендатор зобов'язується придбати об'єкт лізингу у власність протягом строку дії лізингової угоди чи після закінчення останньої за ціною, яка визначена у такому договорі (залишковою вартістю);

- сума лізингових платежів на початку на початку періоду лізингу дорівнює або перевищує первинну вартість предмета лізингу;
- якщо в лізинг надається об'єкт, який є частиною основних засобів лізингодавця протягом 50 відсотків амортизації його первинної вартості, то загальна сума лізингових платежів має дорівнювати чи перевищувати 90 відсотків вартості від звичайної ціни на такий об'єкт, що мала місце на початок строку дії договору, збільшеної на суму відсотків, розрахованих згідно облікової ставки Національного банку України, визначеної на дату початку дії лізингового договору на весь період;
- майно, що передається у фінансовий лізинг, придбане/виготовлене на замовлення лізингоотримувача і по закінченню дії договору не може бути використане іншими суб'єктами, крім лізингоотримувача, згідно технологічної і якісної характеристики першого.

Таким чином, якщо договір лізингу не містить жодної з перерахованих вище умов, то згідно податкового законодавства такий лізинг слід ідентифікувати як оперативний.

З іншого боку, згідно норм цього ж закону незалежно від того, чи відноситься лізингова операція до фінансового лізингу відповідно до зазначених вище умов чи ні, сторони договору можуть визначити при укладенні договору таку операцію як оперативний лізинг без права подальшої зміни статусу такої операції до закінчення дії відповідного договору [6]. У такому випадку не зовсім зрозуміло стає, навіщо було попередньо давати визначення фінансовому і оперативному лізингу та визначати ряд умов, за яких лізинг вважається фінансовим.

У Цивільному кодексі мають місце поняття «прямого» і «непрямого» лізингу. Цікавим є саме визначення поняття «непрямого лізингу», який передбачає, що майно, яке виступає предметом лізингу, придбане лізингодавцем за специфікацією лізингоодержувача. Беручи до уваги визначення фінансового лізингу у Законі «Про фінансовий лізинг», впливає, що фінансовий лізинг буває виключно непрямим. Але вітчизняне законодавство не містить жодних заборон щодо непрямого оперативного лізингу [7, 51]. Тож залишається відкритим питання, чи можливий непрямий оперативний лізинг?

За формою здійснення лізинг може бути пайовим, зворотним, міжнародним тощо [2]. Подібні формулювання у нормах права, на нашу думку, є прогалинами вітчизняного законодавства, адже слово «тощо» не підпадає під чітко визначене поняття і може бути трактоване досить широко. Цивільний кодекс передбачає можливість встановлення особливостей окремих форм лізингу в законах. Законодавство України не містить спеціального цивільно-правового або господарсько-правового визначення щодо зворотної форми лізингу. В свою чергу, податкове законодавство дає своє визначення зворотного лізингу і позиціонує його як продаж фізичною чи юридичною особою основних фондів фінансовій

організації з одночасним зворотним їх отриманням в оперативний або фінансовий лізинг [6]. Визначення пайового лізингу у чинному законодавстві України відсутнє взагалі.

Досить нечітко відбувається регулювання операцій фінансового лізингу, що здійснюються банківськими установами, адже будь-який банк має право здійснювати операції з фінансового лізингу без отримання спеціальних ліцензій та додаткових письмових дозволів Нацбанку, оскільки для здійснення операцій фінансового лізингу комерційному банку цілком достатньо стандартної банківської ліцензії (згідно положень абзацу четвертого пункту 2.2 глави 2 Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів і ліцензій на виконання окремих операцій, затверджене постановою НБУ від 17 липня 2001 р. № 275).

Також безліч питань і ряд суперечностей виникає щодо об'єкта лізингу. Законодавство не має колізій у частині визначення майна, яке може передаватися як у фінансовий, так і у оперативний лізинг, але протилежна ситуація із забороненим до передачі у лізинг майном. Так при фінансовому лізингу окрім земельних ділянок та інших природних об'єктів не можуть бути предметом лізингу також єдині майнові комплекси всіх підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці) [3]. А згідно положень Господарського кодексу – цілісні майнові комплекси лише державних і комунальних підприємств та їх структурних підрозділів. З рештою, найважливішим моментом у вирішенні питання можливості передачі у лізинг того чи іншого майна є віднесення (не віднесення) останнього до основних фондів чинним законодавством.

Державний комітет з регулювання ринків фінансових послуг вирізняє п'ять груп предметів лізингу, а саме: транспорт, техніка, машини та устаткування для сільського господарства, друкарське та поліграфічне обладнання, комп'ютерна техніка та телекомунікаційне обладнання. Предмети лізингу, які не входять в жодну з груп, об'єднали в групу «інше» [7, 37].

Щодо суб'єктів лізингу, то суперечностей не виникає лише щодо лізингоодержувача (будь-яка юридична чи фізична особа) та продавця (будь-яка юридична чи фізична особа). А з приводу лізингодавця, який з одного боку може бути будь-якою юридичною особою [3], а з іншого – суб'єктом господарювання (будь-яка юридична і фізична особа, зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності) [2], чи постачальника, щодо якого Законом «Про фінансовий лізинг» не встановлено жодних обмежень, а згідно положень Цивільного кодексу це має бути суб'єкт підприємницької діяльності, питання також залишається відкритим.

Дуже цікавим і емким є питання оподаткування лізингових операцій. Оподаткування операцій лізингу (оренди) здійснюється у такому порядку: передання майна в оперативний лізинг (оренду) не змінює

податкових зобов'язань орендодавця та орендаря. У свою чергу, передача майна у фінансовий лізинг (оренду) для цілей оподаткування прирівнюється до його продажу в момент такої передачі [6]. Щодо податку на додану вартість, то при фінансовому лізингу об'єктом оподаткування ПДВ є операція з передачі предмету лізингу лізингоотримувачу, а сума винагороди лізингодавцю не оподатковується, якщо остання не перевищує подвійну облікову ставку НБУ на день таких нарахувань. При оперативному лізингу навпаки: об'єктом оподаткування ПДВ є лише орендна плата за користування предметом лізингу [5]. Але під час фінансового лізингу часто виникає проблема подвійного оподаткування, тому податкове законодавство у частині регулювання лізинговою діяльністю потребує ґрунтовного доопрацювання.

З огляду на викладене, існує об'єктивна необхідність перегляду та систематизації існуючої законодавчої бази щодо поліпшення правового середовища для здійснення лізингової діяльності, а також створення спеціального закону про оперативний лізинг, що дозволить усунути колізії правових норм та заповнити прогалини у лізинговому законодавстві.

Використані джерела інформації:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV // www.rada.gov.ua;
2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // www.rada.gov.ua;
3. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР // www.rada.gov.ua;
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III // www.rada.gov.ua;
5. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР // www.rada.gov.ua;
6. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР// www.rada.gov.ua;
7. Посібник з лізингу. За ред. Снігір Л.Я. /Богодухов Д.Е., Кисіль С.П., Луців Ю.М., Науменко Н.М., Походзяєв А.Л., Снігір Л.Я., Сорока М.І., Шкурка Л.В. – К. – 2009. – 388 с.
